

ΓΙΩΡΓΟΣ Ν. ΜΑΝΙΑΤΗΣ

Η αντανάκλαση του χρόνου

Η δοκιμασία

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

ΤΙΤΛΟΣ ΒΙΒΛΙΟΥ: Η αντανάκλαση του χρόνου (Βιβλίο 1) – Η δοκιμασία

ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ: Γιώργος Ν. Μανιάτης

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΚΕΙΜΕΝΟΥ: Μαρία Μπανούση

ΣΥΝΘΕΣΗ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Χρυσούλα Μπουκουβάλα

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: Ραλλού Ρουχωτά

ΕΚΤΥΠΩΣΗ: Σταμάτιος Κοτσάτος & ΣΙΑ Ο.Ε.

ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ: Κωνσταντίνη Παναγιώτου & ΣΙΑ Ο.Ε.

© Γιώργος Μανιάτης, 2014

© ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε., Αθήνα 2014

Πρώτη έκδοση: Απρίλιος 2014, 4.000 αντίτυπα

ISBN 978-618-01-0509-4

*Τυπώθηκε σε χαρτί ελεύθερο χημικών ουσιών, προερχόμενο αποκλειστικά
και μόνο από δάση που καλλιεργούνται για την παραγωγή χαρτιού.*

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις του Ελληνικού Νόμου (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως η άνευ γραπτής αδείας του εκδότη κατά οποιοδήποτε τρόπο ή μέσο αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, διανομή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση, παρουσίαση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή (ηλεκτρονική, μηχανική ή άλλη) και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.

Έδρα: Τατοίου 121

144 52 Μεταμόρφωση

Βιβλιοπωλείο: Μαυρομιχάλη 1

106 79 Αθήνα

Τηλ.: 2102804800

Telefax: 2102819550

www.psichogios.gr

e-mail: info@psichogios.gr

PSICHOGIOS PUBLICATIONS S.A.

Head office: 121, Tatoiu Str.

144 52 Metamorfossi, Greece

Bookstore: 1, Mavromichali Str.

106 79 Athens, Greece

Tel.: 2102804800

Telefax: 2102819550

www.psichogios.gr

e-mail: info@psichogios.gr

ΓΙΩΡΓΟΣ Ν. ΜΑΝΙΑΤΗΣ

Η αντανάκλαση του χρόνου

Η δοκιμασία

Στην οικογένειά μου

Αθήνα, Μάιος 1945

Επικρατούσε πανδαιμόνιο. Αυτοκίνητα κόρναραν, γκαζοζέν μούγκριζαν, κάρα αργουσέρονταν τρίζοντας, συζητήσεις και φωνές μικροπωλητών αντηχούσαν παντού. Οι χαρακτηριστικοί θόρυβοι ενός σημαντικού εμπορικού δρόμου. Άντρες και γυναίκες επέστρεφαν στα σπίτια τους καθώς ο ήλιος ολοκλήρωνε τον κύκλο του πάνω απ' τη μεγάλη πόλη κι έσβηνε στη δυτική πλευρά του λεκανοπεδίου. Μέσα στο πολύχρωμο χάος του δρόμου, ένα κορίτσι, κοπέλα σωστή στα δεκαεπτά της, περπατούσε με γρήγορο βήμα όλο χάρη. Απ' το δεξί της χέρι κρεμόταν μια τσάντα με όσα είχε καταφέρει να ψωνίσει. Η αγορά είχε ακόμη μεγάλες ελλείψεις, αλλά τουλάχιστον τώρα μπορούσες να βρεις κάποια τρόφιμα και είδη πρώτης ανάγκης που την πρώτη περίοδο, μετά την απελευθέρωση και τα γεγονότα του Δεκέμβρη, απουσίαζαν παντελώς.

Η κοπέλα κατέβαινε αρκετά συχνά στο κέντρο για ψώνια βοηθώντας τη μητέρα της, που τελευταία η δουλειά της είχε γίνει πολύ απαιτητική. Βιαζόταν να γυρίσει σπίτι της. Ύστερα από αρκετό καιρό αισθανόταν έναν αέρα αισιοδοξίας γύρω της. Μετά τη μεγάλη απογοήτευση που ακολούθησε τη χαρά της απελευθέρωσης, με την εμφύλια σύγκρουση του περασμένου Δεκέμβρη, τα νέα απ' το εξωτερικό ήταν επιτέλους ευχάριστα. Ο Μεγάλος Πόλεμος στην Ευρώπη –που ύστερα από σχεδόν έξι χρόνια είχε καταστρέψει τις υλικές αλλά και τις ηθικές δομές της Γηραιάς Ηπείρου και είχε αφανίσει σχεδόν μία γενιά νέων ανθρώπων– είχε λήξει! Το Βερολίνο είχε καταληφθεί απ' τις στρατιές των Συμμάχων και η προσωποποιημένη έκφραση του κακού σε αυτή την απίστευτη αιματοχυσία, ο Αδόλφος Χίτλερ, είχε αυτοκτο-

νήσει τη στιγμή που η καγκελαρία μετατρεπόταν σ' έναν σωρό ερειπίων απ' τις βολές του σοβιετικού πυροβολικού. Η ναζιστική Γερμανία είχε συνθηκολογήσει άνευ όρων!

Τώρα το νεαρό κορίτσι έλπιζε και πάλι πως η πορεία των γεγονότων θ' άλλαζε επιτέλους κατεύθυνση, μακριά απ' τις καταστροφές και το θανατικό. Οι νεκροί –φίλοι και συγγενείς– δε θα γύριζαν ποτέ πίσω, οι αναμνήσεις θα παρέμεναν σκοτεινές, η πολιτική κατάσταση θολή, όμως η ελπίδα επέστρεψε κι ένα αίσθημα ανακούφισης πρόβαλε πάλι στον ορίζοντα.

Μέσα στη φασαρία σαν ν' άκουσε τ' όνομά της. Στράφηκε και κοίταξε στην απέναντι πλευρά του δρόμου και τότε είδε, δίπλα σ' ένα βρόμικο, ξεθωριασμένο γκρίζο αυτοκίνητο, έναν γείτονά τους, που εδώ και πολλούς μήνες είχε εξαφανιστεί. Όλοι στη γειτονιά απορούσαν πού ήταν. Την οικογένειά του την είχε βρει τόσο μεγάλο κακό και αυτός είχε χαθεί από προσώπου γης. Οι περισσότεροι πίστευαν πως το κορμί του σάπιζε σε κάποιον ανώνυμο τάφο, όπως πολλά ακόμα θύματα των τελευταίων μηνών, και δεν ήταν λίγοι αυτοί που θεωρούσαν το ενδεχόμενο τιμωρία Θεού. Τη φώναξε πάλι, κουνώντας το χέρι του.

Πώς βρέθηκε εδώ τώρα και πού ήταν τόσο καιρός; αναρωτήθηκε η κοπέλα. Δίψασε για μια στιγμή και μετά διέσχισε απρόθυμα τον δρόμο, περνώντας απέναντι. Όπως πάντα, πολλά αντρικά βλέμματα στράφηκαν επάνω της. Αν και σχετικά μικρή, όλα φανέρωναν τη γυναίκα που σύντομα θα γινόταν. Απ' τα μακριά καστανά μαλλιά της, πιασμένα σε μια απλή κοτσίδα, ξέφευγαν μικρές τούφες, πλαισιώνοντας άτακτα ένα πανέμορφο πρόσωπο.

Ο άντρας την υποδέχτηκε εγκάρδια, σφιγγοντας το χέρι της με θερμή. «Τι κάνεις, κορίτσι μου; Έχω τόσο καιρό να σε δω! Καλά φαίνεσαι... οι αναθεματισμένοι οι συμμορίτες ευτυχώς δε σου έκαναν κακό».

«Ευχαριστώ. Εσείς είστε καλά; Χαθήκατε κι έχουν συμβεί τόσα...» απάντησε με μια αμήχανη προσπάθεια να φανεί ευγενική απέναντι σ' έναν άνθρωπο που απεχθανόταν βαθιά.

«Ναι! Ναι... δυστυχώς!» Έκανε μια κίνηση σαν να έλεγε *έγιναν πολλά... αλλά πού να σ' τα λέω τώρα* κι ύστερα από μια μικρή παύση συνέχισε: «Σ' έψαχνα, θέλω τη βοήθειά σου».

«Εγώ... σε τι μπορώ να βοηθήσω;» ρώτησε απορημένη.

«Μπορείς! Τις τελευταίες μέρες ένας φίλος αστυνομός έχει κάνει προόδους... ψάχνουμε για τον μικρό μου... που τον άρπαξαν οι συμμορίτες και ίσως είναι ζωντανός. Θα ήθελε λοιπόν να σε δει και να σου κάνει δυο τρεις ερωτήσεις... που μπορεί να του φανούν πολύ χρήσιμες». Την κοίταξε και το συνήθως σκληρό πρόσωπό του είχε πάρει μια ικετευτική έκφραση. «Έλα μαζί μου στο αυτοκίνητο, να πάμε μέχρι εκεί. Μη φοβάσαι, δε θ' αργήσουμε. Σε λίγα λεπτά θα έχουμε τελειώσει και θα σε γυρίσω εγώ. Είχα περάσει απ' το σπίτι σου, βρήκα τη μητέρα σου και συμφωνεί να με βοηθήσεις – άλλωστε ήσουν τόσο καλή φίλη με την καημένη την κόρη μου...»

Να τον βοηθήσει; Αυτός ήταν ο τελευταίος άνθρωπος στον κόσμο που θα ήθελε να βοηθήσει! Αλλά ο μικρός τι έφταιγε για τις αμαρτίες του πατέρα του;

Η κοπέλα κοίταξε διστακτικά μέσα στο αυτοκίνητο. Είδε κάποιον που καθόταν στη θέση του οδηγού κοιτάζοντας προς την άλλη πλευρά και πίσω έναν αδύνατο, μικροκαμωμένο άντρα που δε διακρινόταν καλά. Δίσταζε να μπει σ' ένα αυτοκίνητο με αγνώστους και τον βλοσυρό και αυταρχικό γείτονά της, αλλά ύστερα απ' όσα είχαν συμβεί στα παιδιά του, τους φίλους της, πώς μπορούσε ν' αρνηθεί;

«Καλά, θα έρθω – αρκεί να μην αργήσουμε πολύ», συγκατένευσε διστακτικά.

Ο άντρας χαμογέλασε και της άνοιξε την πίσω πόρτα να μπει. Η κοπέλα κάθισε, αλλά εκείνος, αντί να πάει στο κενό μπροστινό κάθισμα, με μια απότομη κίνηση στριμώχτηκε κι αυτός πίσω, βάζοντάς την στη μέση. Το αυτοκίνητο ξεκίνησε μ' ένα τίναγμα, μουγκρίζοντας περιέργα και αφήνοντας πίσω του ένα μαύρο σύννεφο καπνού, κι άρχισε να κινείται αργά μέσα στην απο-

γευματινή κυκλοφορία. Τα παράθυρα ήταν κλειστά και μύριζε έντονα τσιγαρίλα, ενώ η αποφορά του μικρόσωμου άντρα δίπλα της της προκαλούσε αηδία, καθώς με κλεφτές ματιές τον έβλεπε που είχε γυρίσει και την κοίταζε με ζοηρό, ερευνητικό βλέμμα. Ο γείτονάς της είχε αφήσει τις προηγούμενες διαχυτικότητες και καθόταν σιωπηλός.

Είχαν περάσει το ύψος της γειτονιάς τους, ανεβαίνοντας προς το Κολωνάκι, όταν έστριψαν παίρνοντας τον ανηφορικό χωμάτινο δρόμο που οδηγούσε προς το πίσω μέρος του Λυκαβηττού. Ο ήλιος είχε χαθεί πίσω τους και οι τελευταίες πορφυρές αναλαμπές έβαφαν τον ορίζοντα. Η μέρα έφευγε γοργά κι ένα ανησυχητικό αίσθημα κινδύνου την είχε καταλάβει. Με φωνή που προσπάθησε να την κάνει ν' ακουστεί φυσιολογική ρώτησε πού ακριβώς πάνε.

«Σε μια ειδική μονάδα που ψάχνει τους αγνοούμενους», απάντησε αόριστα αυτός.

«Είπατε στην αστυνομία», παρατήρησε δειλά η κοπέλα.

«Ναι, μονάδα της αστυνομίας είναι. Σε δέκα λεπτά φτάνουμε, μην ανησυχείς, δε θ' αργήσουμε», είπε με σφυριχτή φωνή, χωρίς να την κοιτάζει.

Το αυτοκίνητο συνέχισε για λίγα λεπτά την ανηφορική πορεία του. *Τι δουλειά έχει εδώ πάνω αυτή η μονάδα;* αναρωτήθηκε η κοπέλα μ' ένα σφίξιμο στην καρδιά. Τώρα ανέβαιναν σε μια περιοχή χωρίς σπίτια. Θάμνοι και νεαρά δέντρα πάσχιζαν να μεγαλώσουν έχοντας γλιτώσει απ' την ξέφρενη υλοτομία της Κατοχής, ενώ το τελευταίο σπίτι είχε χαθεί ήδη πίσω τους.

«Πού πάμε; Τι δουλειά έχουμε εδώ;» ρώτησε με τρεμάμενη φωνή. «Να γυρίσουμε πίσω, σας παρακαλώ!»

«Σκάσε!» φώναξε αναπάντεχα και με απροκάλυπτη πλέον οργή ο άντρας, γυρνώντας προς το μέρος της και φέροντας το πρόσωπό του σε απόσταση εκατοστών απ' το δικό της. Η έκφρασή του είχε αλλοιωθεί· της έπιασε το χέρι και το έστριψε δυνατά, κάνοντάς την ν' αφήσει μια κραυγή πόνου. «Σκάσε, σου είπα!»

«Θεέ μου, τι συμβαίνει; Τι θέλετε από μένα; Με πονάτε, αφήστε με!» ούρλιαξε η κοπέλα, ενώ η καρδιά της πήγαινε να σπάσει.

Το αυτοκίνητο έφτασε σ' ένα παράπηγμα και σταμάτησε πλάι του. Ήταν μια προχειροφτιαγμένη κατασκευή που έμοιαζε με αποθήκη, όπου θα μπορούσαν να φυλαχτούν πράγματα χωρίς αξία. Στα πόδια τους απλωνόταν η πόλη, γκριζα κάτω απ' τον ουρανό, που στον δυτικό ορίζοντά του είχε βαφτεί με μαβιά χρώματα. Την έβγαλαν τραβώντας την βίαια και την οδήγησαν μέσα στο παράπηγμα. Δεν είχε δάπεδο και πάνω στο χώμα ήταν στρωμένες μερικές λινάτσες. Στη μία άκρη του είχε άδειες κασέλες στοιβαγμένες η μία μέσα στην άλλη και δίπλα τους δυο τσιμεντόλιθους. Ένα σπασμένο φτυάρι ήταν ριγμένο κατάχαμα κι ένα μόνο αντικείμενο φαινόταν να έχει κάποια χρήση: ένα μικρό τραπέζι σκεπασμένο με λινάτσα. Από κάτω βρισκόταν κρυμμένη μια λάμπα πετρελαίου. Ο άντρας που οδηγούσε το αυτοκίνητο την έβγαλε με το που μπήκαν μέσα, την άναψε και την ακούμπησε πάνω στο τραπέζι, φωτίζοντας το δωματιάκι με την τρεμάμενη φλόγα της.

Την έσπρωξαν δυνατά και την πέταξαν κάτω. Η κοπέλα αφήνοντας ένα βογγητό πόνου σύρθηκε προς τα πίσω και κόλλησε με την πλάτη στη γωνία του δωματίου. Η μακριά φούστα της είχε τραβηχτεί πάνω απ' τα γόνατά της κι εκείνη προσπάθησε να την κατεβάσει και πάλι καθώς ο μικρόσωμος άντρας με τη σουβλερή μύτη που βρόμαγε σαν αρουραίος φώναζε: «Ωραία μπούτια έχει το γκομενάκι, θα περάσουμε καλά απόψε!»

Ο γείτονας, που έδειχνε αρχηγός τους, του έριξε μια άγρια ματιά και βρυχήθηκε: «Σκάσε, ηλίθιε, μόνο τον πούτσο σου σκέφτεσαι!»

«Τι θέλετε από μένα; Τι σας έκανα;» βόγγηξε με απόγνωση η κοπέλα.

«Τι έκανες, πορνίδιο; Ρωτάς;» ούρλιαξε οργισμένα ο άντρας. «Για πες μου, πού είναι η γυναίκα μου; Η κόρη μου; Τα αγόρια μου; Πες μου, πόρνη των κομμουνιστών, πού είναι; Σκάσε, που

θες να μιλήσεις και από πάνω... θα σου πω εγώ πού είναι. Σκοτώθηκαν! Τους δολοφόνησαν οι κομμουνιστές... πανάθεμά τους! Τους βρήκαν σ' ένα χαντάκι με κομμένους λαιμούς, μόνο τον μικρό μου δε βρήκαν. Ενώ εσένα, βέβαια, σε άφησαν ελεύθερη! Γιατί άφησαν εσένα; Να σου το πω εγώ! Γιατί εσύ τους κουβάλησες στο σπίτι μου».

Η φωνή του είχε γίνει στριγκή. Το πρόσωπό του ήταν κατακόκκινο, ήταν φανερά εκτός ελέγχου. Δίπλα του ο οδηγός του αυτοκινήτου καθόταν ανέκφραστος κρατώντας, όπως τώρα πρόσεξε το κορίτσι μ' έναν τρόπο που όλο μεγάλωνε, ένα κοντό αλλά φαρδύ μαχαίρι, ενώ ο μικρόσωμος άντρας την κοιτούσε πάντα με αηδιαστικό ύφος, σαν να μέτραγε κάθε πόντο του κορμιού της.

«Πάντα πίστευα πως η μάνα σου και ο πατέρας σου είναι κρυφοκομμουνιστές κι έκαναν παρέα με αναρχικά στοιχεία... κι αυτό στοίχισε στα παιδιά μου και φταις εσύ γι' αυτό!»

«Μα τι λέτε, εγώ ήμουν φίλη με τα παιδιά σας», τσίριξε με απελπισία το κορίτσι.

«Σκάσε! Που έχεις το θράσος και μιλάς!» μούγκρισε εκείνος και όρμησε πάνω της κλοτσώντας την βάνουσα.

Το κορίτσι αναγκάστηκε να κουλουριαστεί καθώς δέχτηκε ισχυρά χτυπήματα και κύματα πόνου διαπέρασαν όλο του το σώμα. Ο πιο οξύς πόνος ήρθε απ' τα πλευρά της και την έκανε να ουρλιάξει. Αισθάνθηκε σαν κάτι να είχε σπάσει.

Ο οδηγός έπιασε απ' το μπράτσο τον Κυριαζή και του υπενθύμισε με μια παράξενα ήρεμη φωνή: «Σταμάτα! Μας έχεις υποσχεθεί κάτι πριν... και τώρα που την είδα, το θέλω ακόμα περισσότερο».

Ο άντρας τραβήχτηκε απρόθυμα και απάντησε με λαχανιασμένη φωνή: «Εντάξει, κάντε την ό,τι θέλετε και μετά είναι δικιά μου... θα πληρώσει μια για πάντα το κακό που έκανε στην οικογένειά μου!»

Όσα ακολούθησαν ήταν εξωπραγματικά. Το κορίτσι αισθάνθηκε σαν να είχε καταδυθεί στην Κόλαση. Οι δύο άντρες ρίχτη-

καν επάνω της σαν πεινασμένα αγρίμια. Πόσος πόνος, πόση αηδία και ντροπή. Σε λίγο της φαινόταν σαν να παρατηρούσε από απόσταση όσα ακατονόμαστα έκαναν πάνω στο ανυπεράσπιστο κορμί της. Αδυνατούσε να συνειδητοποιήσει πως όλα αυτά συνέβαιναν σ' αυτή. Τη βίασαν ξανά και ξανά, με κάθε τρόπο που είχαν απωθημένο στο άρρωστο μυαλό τους, ενώ ταυτόχρονα τη χτυπούσαν σαδιστικά, σαν να μην μπορούσαν μόνο οι σεξουαλικές πράξεις τους να γεμίσουν τα κενά της άδειας τους ψυχής.

Μόλις κόρωσαν τις ορέξεις τους, τραβήχτηκαν αφήνοντας μπροστά της τον γείτονά της, που όλο αυτό το διάστημα παρακολουθούσε ανέκφραστος, καπνίζοντας συνέχεια. Με αργές κινήσεις πέταξε κάτω το τοιγάρο του, το πάτησε κι έγειρε πάνω από το γυμνό, ματωμένο κορμί της. Δεν κατέβασε το παντελόνι του, αλλά την κοίταξε αμίλητος για λίγες στιγμές και μετά, αφού ψιθύρισε κάτι στο αυτί της, τη χτύπησε δυνατά με τη γροθιά του. Αργά και με υπολογισμένη κακία. Δύο, τρεις, τέσσερις φορές, μεταμορφώνοντας το πρόσωπο της κοπέλας σε ματωμένη μάζα. Άπλωσε το χέρι του και πήρε απ' τον άντρα πίσω του το μαχαίρι και με μια κοφτή, απότομη κίνηση το έχωσε στην αριστερή πλευρά του κοριτσιού. Το σώμα της αντέδρασε μ' έναν απότομο σπασμό, αλλά απ' τα ματωμένα χείλη της δε βγήκε κανένας ήχος. Είχε χάσει τις αισθήσεις της. Σηκώθηκε από πάνω της αργά και τους έγνεψε να φύγουν.

«Να την αποτελειώσω, αφεντικό;» ρώτησε ο οδηγός.

«Όχι, άφησέ την! Αν συνέλθει, θέλω να καταλάβει πως πεθαίνει... να νιώσει την τιμωρία προτού η ψυχή της πάει στον διάβολο, εκεί που ανήκει!» απάντησε βραχνά και κίνησε για την πόρτα.

Το αυτοκίνητο ξεκίνησε μουγκρίζοντας κι ένα σύννεφο καπνού σηκώθηκε πάλι απ' την εξάτμιση, καθώς έστριβε κι έπαιρνε τον κατήφορο. Το σούρουπο έβαψε σκούρο μπλε τον ουρανό και απ' το παράπηγμα δεν ακουγόταν κανένας θόρυβος. Επικρατούσε ησυχία και μόνο από μακριά έφτανε αχνά η βουή της μεγάλης πόλης.

Είχε περάσει λίγη ώρα όταν από ένα μονοπάτι φάνηκε ένας άντρας που περπατούσε με τον σκύλο του. Η μαγιάτικη βραδιά ήταν γλυκιά και η βόλτα με τον τετράποδο φίλο του είχε κρατήσει περισσότερο από άλλες φορές.

Πλησίαζαν το παράπηγμα όταν ο σκύλος άρχισε να γαβγίζει δυνατά. Ο άντρας τον τράβηξε απ' το λουρί του, αλλά αυτός σύλωσε τα πόδια του μπροστά στην πόρτα και συνέχισε να γαβγίζει επίμονα. Ύστερα από μερικές στιγμές δισταγμού, ο άντρας έσπρωξε την πόρτα που άνοιξε τρίζοντας κι έστρεψε τον φακό του μέσα. Ο σκύλος άφησε ένα μουγκρητό, σαν να του έλεγε *Σ' τα 'λεγα εγώ...* και καθώς το φως έπεσε πάνω σ' έναν ακίνητο κουλουριασμένο όγκο στη γωνιά του δωματίου, ο άντρας συνειδητοποίησε τι έβλεπε και η φρίκη φώλιασε μέσα του.

ΑΝΝΑ

Σωτήριο έτος 1928. Ήταν η χρονιά που πρωτοείδα το φως ενός κόσμου που υπήρχε εκατομμύρια χρόνια πριν και θα συνέχιζε για πολύ έπειτα από μένα, αποτελώντας πλέον ένα αναπόσπαστο μέρος της δημιουργίας. Η πορεία μου αποτελείται από μια αλληλουχία γεγονότων μιας ζωής που κινήθηκε ανάμεσα στις συμπλεγμάδες ταραγμένων περιόδων της ιστορίας μας και επηρεάστηκε βαθιά από αυτές.

Οι θύμησες θολώνουν, συγχέονται μεταξύ τους και τελικά απομένουν όχι ολάκερα τα γεγονότα, όπως πραγματικά εκτυλίχθηκαν, αλλά οι εντυπώσεις που άφησε κάθε ένα από αυτά στις αλληπάλληλες επιστροφές της μνήμης. Έτσι, πράγματα που κάποτε είχαν σημασία σήμερα ο χρόνος με το αδυσώπητο πέρασμά του τα έχει απαξιώσει, ενώ άλλα με τον καιρό κατέστησαν βαρυσήμαντα, γιατί αποδείχτηκε η αξία τους, που μας διέφευγε τη στιγμή της πραγμάτωσής τους.

Γεννήθηκα στη μέση της ιστορικής περιόδου που μεταγενέστερα αποκλήθηκε μεσοπόλεμος, μία απ' τις πλέον ταραγμένες πολιτικές περιόδους και για την πατρίδα μου. Μια εποχή αστάθειας και ρευστότητας, καθώς η Γηραιά Ήπειρος προσπαθούσε να επουλώσει τα τραύματα του Μεγάλου Πολέμου και ν' αποφύγει τη νέα επώδυνη αναμέτρηση που ερχόταν σαν τρένο με σπασμένα φρένα! Τα πάντα, τότε, ήταν σε διαρκή περιδίνηση. Ήταν η περίοδος της γέννησης και της ανόδου του κομμουνισμού στη Ρωσία, του φασισμού στην Ιταλία, του ναζισμού στη Γερμανία και του милитарισμού στην Ιαπωνία. Ήταν η εποχή του μεγάλου Κραχ στις ΗΠΑ, της έκρηξης του οργανωμένου συνδικαλισμού

και των κοινωνικών κινημάτων στη Γηραιά Ήπειρο και των αλληπάλληλων κινημάτων και πολιτικών συγκρούσεων στην Ελλάδα.

Σχεδόν τριάντα χρόνια μετά τη γέννησή μου αποφάσισα ν' αρχίσω να γράφω κάτι σαν ημερολόγιο, όχι μόνο για τη δική μου ασήμαντη ύπαρξη, αλλά για όλα εκείνα που επηρέασαν εμένα και τη ζωή αναρίθμητων απλών ανθρώπων. Το έκανα γιατί μέσα απ' τις σελίδες του ήθελα ν' ανακαλύψω κάτι απ' τη σχέση αιτίου και αιτιατού. Ένα ημερολόγιο που το έγραφα ξανά και ξανά, εμπλουτίζοντας τις προσωπικές μου εμπειρίες και με όσα βίωσα κι έμαθα μεταγενέστερα.

Έτσι προχώρησα στην ανασύνθεση του παρελθόντος, δίκην ενός αναδρομικού ημερολογίου, όπου τα αυτοβιογραφικά στοιχεία παίζουν δευτερεύοντα ρόλο. Στο διάβα των ετών που κύλησαν εν μέσω κοσμοϊστορικών αλλαγών και μεγάλων προσωπικών και οικογενειακών περιπετειών, τα προσωπικά τραύματα απαλύνθηκαν και οι χαρακιές της ψυχής εν μέρει επουλώθηκαν. Με τα χρόνια, τους πολέμους, τις καταστροφές, την αναγέννηση, τη δημιουργία, την απίστευτη τεχνολογική πρόοδο που επηρέαζε και διαφοροποιούσε όλες τις κοινωνικές σταθερές, εκείνο που ενισχυόταν διαρκώς μέσα μου ήταν η αίσθηση της ιστορικής ευθύνης, ατομικής και συλλογικής, της γενιάς μου.

Βέβαια, εκτός απ' τα μεγάλα ιστορικά γεγονότα που έζησα και εν συνεχεία μελέτησα, τα γεγονότα της δικής μου ασήμαντης ζωής είναι αμφίβολο κατά πόσο απεικονίζονται αντικειμενικά εκ των υστέρων. Κάποιες φορές φοβάμαι μήπως πρόκειται για επινοήσεις που βασίζονται σε μια κεντρική ιδέα των αναμνήσεών μου και φευγαλέες αποσπασματικές εικόνες του παρελθόντος, κάτι σαν ένα φλας μπακ κινηματογραφικής ταινίας, και όλα αυτά επηρεασμένα απ' τις αντιλήψεις που με την πάροδο του χρόνου έχω διαμορφώσει για τη ζωή και που μπορεί να είναι εντελώς διαφορετικές από εκείνες που είχα στον χρόνο αναφοράς της διήγησής μου. Ίσως κάθε φορά που ανακαλούσα στη μνήμη μου μια ανάμνηση ή μελετούσα ένα κομμάτι της Ιστορίας

από βιβλία ή άρθρα, άθελά μου τα επεξεργαζόμουν με σύγχρονο φακό κι έτσι τελικά στα γραφόμενά μου η αρχική εικόνα να έχει υποστεί καταλυτικές μεταβολές στο διάβα των χρόνων. Κάτι δηλαδή σαν φωτογραφία που έχει γίνει αντικείμενο ψηφιακής επεξεργασίας και είναι τόσο κοντά στην πραγματικότητα, όσο και μακριά ταυτόχρονα!

Γεννήθηκα τη Μεγάλη Παρασκευή του 1928 και η αποφράς για τους χριστιανούς ημέρα της γέννησής μου ίσως σημάδεψε το κάρμα της ζωής μου. Οι γονείς μου, ξεπερνώντας την αρχική ενδόμυχη ενόχληση για τη γέννηση ενός «θηλυκού» παιδιού, έσκυψαν με θαυμασμό πάνω σε αυτό που βίωναν, ως ένα θαύμα της δημιουργίας, απότοκο της θείας βούλησης και της συνεύρεσής τους. Αργότερα συνειδητοποίησα πως ο πατέρας μου, που εκείνη τη μέρα παράτησε εντελώς τη δουλειά του –γεγονός τόσο σπάνιο όσο και η έκλειψη ηλίου–, ένωσε, εκείνες τις πρώτες ημέρες της ύπαρξής μου, τόσο γοητευμένος απ’ το μικρό, ζωηρό κοριτσάκι που μόλις χτυπούσε η αδύναμη καρδούλα του, ώστε έχω την αίσθηση πως κέρδισα την αγάπη του για πάντα, ως το τέλος της ζωής του, ακόμα και μετά τη γέννηση των πολύ πιο ταλαντούχων αδελφών μου.

Η αγάπη του για μένα περιείχε έναν ανυπόκριτο θαυμασμό, που η αύρα του με συνοδεύει ως σήμερα, σαν μια επουράνια διαρκή ενθάρρυνση να μην το βάζω κάτω, ακόμα και στις δυσκολότερες, για μένα, περιστάσεις. Ίσως αυτός ο κουρασμένος ανθρωπάκος με την εμμονή στη δουλειά του, που τον είχε συνδέσει μόνιμα με το ψαλίδι, τη βελόνα, το σίδερο και τον πάγκο – τα εργαλεία και τα μέσα με τα οποία κατεργαζόταν τα υφάσματα, για να τους δώσει άνεση, χάρη, ζωή και ομορφιά–, να έβλεπε στη συνηθισμένη μου ύπαρξη κάτι πιο οικείο σ’ αυτόν απ’ ό,τι στον νέο κόσμο, που εν μέσω καταστροφών και συμφορών ανέτελλε ενώ αυτός, μέσα απ’ το εργαστήρι του και τις πεπερασμένες παραστάσεις του, δεν κατανοούσε ή δεν ήθελε να καταλάβει!

Όμως τη χρονιά που ήρθα στον κόσμο, εκτός από εκείνους

που συγκαταλέγονταν στους εύπορους πελάτες του πατέρα μου και εκπροσωπούσαν τους έχοντες της εποχής, οι πολλοί περνούσαν δύσκολα. Το τσουνάλι γέμιζε με κόπο και η αβεβαιότητα ήταν πανταχού παρούσα. Η Ελλάδα των δύο ηπείρων και των πέντε θαλασσών –της προηγούμενης δεκαετίας– είχε διαλυθεί στα εξ'ων συνετέθη, βάζοντας ταφόπλακα στα εθνικά οράματα και οδηγώντας στον ξεριζωμό πάνω από ένα εκατομμύριο Έλληνες της Μικρασίας.

Πλήθη εξαθλιωμένων προσφύγων κατέκλυσαν τις πόλεις και κυρίως την Αθήνα, παρά τα κρατικά σχέδια για εγκατάστασή τους σε νέους οικισμούς στην επαρχία. Οι κάτοικοι στην Αθήνα διπλασιάστηκαν απ' το 1922 ως τον χρόνο που γεννήθηκα. Οι περισσότεροι πρόσφυγες είχαν συνειδητοποιήσει το αμετάκλητο του ξεριζωμού και πάλευαν στη θέση των πρόχειρων κατασκευών να χτίσουν τις μόνιμες κατοικίες που θα στέγαζαν τη νέα τους ζωή, σε οικισμούς λίγο μακρύτερα απ' το κέντρο. Οι νέοι οικισμοί φτιάχνονταν πυρετικά και ανυπόμονα, χωρίς κεντρικό σχεδιασμό, χωρίς τις αναγκαίες υποδομές. Ύδρευση, αποχέτευση, οδικές συνδέσεις απουσίαζαν...

Η πόλη μεγάλωνε σφαδάζοντας: πετώντας αριστερά και δεξιά άμορφα ατελή πλοκάμια, αποφασισμένα να επιβιώσουν πάνω στην πανέμορφη αττική γη. Αρρώστιες όπως η φυματίωση και ο δάγκειος πυρετός έκαναν θραύση, ενισχυμένες απ' την πείνα, τη βρομιά και την έλλειψη υποδομών στις μεγάλες πόλεις. Στην ύπαιθρο συνεχιζόταν ο αγώνας των αγροτών ενάντια στα στοιχεία της φύσης, στην ανάληψη κρατική γραφειοκρατία και στους μεγάλεμπορους, αλλά και στους ληστές που ακόμη ζούσαν και βασιλευσαν... ενώ οι τολμηρότεροι απ' τους νέους απαρνούσαν τους αγρούς και την έλλειψη ευκαιριών για δουλειά κι έπαιρναν τον δρόμο της ξενιτιάς.

Τη χρονιά εκείνη στην αντίπερα όχθη του Ατλαντικού οι Ηνωμένες Πολιτείες βίωσαν μια περίοδο εντυπωσιακής οικονομικής ανάπτυξης. Τα αυτοκίνητα κατέκλυζαν με ραγδαίους ρυθμούς

τους αμερικανικούς δρόμους, τα ραδιόφωνα βρισκόνταν πλέον σε κάθε σπίτι, φέρνοντας μια νέα, πρωτόγνωρη πληροφόρηση στις πλατιές λαϊκές μάζες, η βιομηχανία ανθούσε και όλοι θεωρούσαν πως ζούσαν μια αυθεντική οικονομική ανάπτυξη, που βασιζόταν σε μια υπαρκτή αλυσίδα παραγωγής και υποσχόταν διαρκή κι εντυπωσιακή ευημερία.

Στην καρδιά της Ευρώπης, στη βαριά θιγμένη απ' τη Συνθήκη των Βερσαλλιών μεταπολεμική Γερμανία, έγιναν εκλογές. Το σοσιαλδημοκρατικό κόμμα πήρε οκτώ εκατομμύρια ψήφους, το κομμουνιστικό κόμμα τρία εκατομμύρια ψήφους και το κόμμα του Αδόλφου Χίτλερ μόλις 2,5%. Το σοσιαλδημοκρατικό κόμμα, μ' ένα εκατομμύριο μέλη τότε, με δική του ένοπλη οργάνωση, με σαρωτική παρουσία στο κοινοβούλιο και πλήρη έλεγχο της πρωτοδικής αστυνομίας, έδειχνε άτρωτο και παρά τον τραυματισμένο απ' τον πόλεμο γερμανικό ψυχισμό, όλοι πίστευαν πως η δημοκρατία στη μεταπολεμική Γερμανία ήταν εξασφαλισμένη.

Το ίδιο έτος διεξήχθη το 6ο συνέδριο της Κομμουνιστικής Διεθνούς, στο οποίο κηρύχθηκε «η γενική έφοδος» κατά του καπιταλισμού, «που καταρρέει στο πλαίσιο της γενικευμένης του κρίσης...»

Την πρώτη Σεπτεμβρίου, λίγους μήνες μετά τη γέννησή μου, ένα τηλεγράφημα εκ Παρισίων δημοσιευόταν στις αθηναϊκές εφημερίδες.

«Η γαλλική πρωτεύουσα και μαζί με αυτήν ολόκληρος ο κόσμος έζησε την 27ην Αυγούστου μια μεγάλην ιστορικήν ημέραν. Το αντιπολεμικόν σύμφωνον, δημιουργήμα των κκ. Μπριάν και Κέλογκ, έγινε πραγματικότητα.

Κατά την διάρκεια μιας απλής, αλλά εξαιρετικά επιβλητικής τελετής, οι αντιπρόσωποι δεκαπέντε εθνών, μεταξύ των οποίων και αι μεγαλύτεραι δυνάμεις του κόσμου, έθεσαν την υπογραφή των κάτωθεν του σπουδαιότατου διπλωματικού εγγράφου και εκήρυξαν τον πόλεμον εκτός νόμου...»

Προσδοκίες για ανοικοδόμηση, ελπίδες για μια μακρά περίοδο ειρήνης, όνειρα για μια καλύτερη ζωή γέμιζαν την καρδιά εκατομμυρίων ανθρώπων μιας βασανισμένης γενιάς, όταν άνοιξα τα μάτια μου στον κόσμο. Δυστυχώς όμως το περιβάλλον ήταν ναρκοθετημένο. Μετά την πρώτη παγκόσμια καταστροφή και ενώ η Ευρώπη έγλειφε τις πληγές της και η βιομηχανία της κινούνταν σε υποτονικούς ρυθμούς, στις Ηνωμένες Πολιτείες επικρατούσε οργασμός εκβιομηχάνισης. Οι Αμερικανοί ανακάλυψαν την τυποποίηση. Αυτοματοποιώντας την παραγωγή, κυριάρχησαν στον παγκόσμιο οικονομικό πόλεμο που εξαπέλυσαν, αφού με τη μέθοδο των επιδοτήσεων και της προστασίας εκτόπισαν απ' τις αγορές τα ευρωπαϊκά προϊόντα. Οδηγήθηκαν σ' ένα κρεσέντο υπερπαραγωγής και σε μια φούσκα δανειοδοτήσεων και μέσα σε μία μέρα, τον Οκτώβρη του 1929, ολόκληρο το θνησιγενές οικοδόμημα κατέρρευσε με πάταγο!

Το Κραχ του 1929 στις Ηνωμένες Πολιτείες και οι αναπόφευκτες συνέπειες στη Γηραιά Ήπειρο έπαιξαν τον ρόλο της θρυαλίδας των εξελίξεων και υποδαύλισαν την πολιτική μωρία, τον φανατισμό και την ανθρώπινη απληστία, ώστε μερικά χρόνια αργότερα να οδηγηθούμε στη φρίκη του δεύτερου παγκόσμιου παραλογισμού, που έμελλε να σημαδέψει τις ζωές και της δικής μου οικογένειας...

Ο αέρας κατέβαινε κρύος, κόντευε πια το τέλος του φθινοπώρου, σφυρίζοντας στη δασοσκεπάστη πλαγιά του Λυκαβηττού, κάνοντας τις αυλόθυρες να τρίζουν, λυγίζοντας τα λουλούδια και τους θάμνους κι απειλώντας τις πιο προχειροφτιαγμένες στέγες των σπιτιών, που διαγράφονταν σκουρόχρωμες στο μούχρωμα. Η βροχή που είχε προηγηθεί, απομακρύνοντας την ενοχλητική σκόνη απ' τον αέρα της Αθήνας, έκανε τη νοτιοσμένη γη να μοσχοβολάει και τη μυρωδιά της να μπερδεύεται με αυτή των λουλουδιών αλλά και των σκουπιδιών που πολλές νοικοκυρές πετούσαν άναρχα. Σε αντίθεση με την ομορφιά των φαινομένων της φύσης, η λάσπη στους χωμάτινους δρόμους προκαλούσε ανεπιθύμητα εμπόδια σε ανθρώπους, ζώα, κάρα, αλλά και στα αυτοκίνητα, που προχωρούσαν μουγκρίζοντας, με αναμμένους προβολείς, έξω απ' τους λιγοστούς ασφαλισμένους δρόμους της Αθήνας.

Η νύχτα έπεφτε καθώς ο ήλιος ταξίδευε για να χαρίσει τη ξεστασιά του σε άλλους, μακρινούς κόσμους, όταν η αυλόπορτα άνοιξε με τους σκουριασμένους μεντεσέδες της να τρίζουν και στη μικρή αυλή μπήκε ένας άντρας του οποίου την παρουσία είχε προαναγγείλει ένας σιγανός αλλά επίμονος βήχας που πρόδιδε τα αδύναμα πνευμόνια του. Άλλη μια δύσκολη μέρα έφτανε στο τέλος της.

Με προσεκτικά, κουρασμένα βήματα ανέβηκε τα δύο σκαλιά που οδηγούσαν στη μικροσκοπική βεράντα και αφού κοντοστάθηκε λίγο στο κατώφλι, για να τινάξει από πάνω του τα νερά που νότιζαν το πανωφόρι του, άνοιξε την πόρτα και μπήκε στη ξε-

στή ατμόσφαιρα του σπιτικού, απολαμβάνοντας τις οικείες μυρωδιές του: ένα ανακάτωμα απ' την οσμή του φαγητού, της ξυλόσομπας και των ανθρώπων που μεγάλωναν μέσα στην ασφάλεια της οικογενειακής εστίας. Έβγαλε το πανωφόρι του, έδωσε τη σακούλα που κρατούσε, ενώ με το βλέμμα του αγκάλιασε το μικρό δωμάτιο και τη λεπτή φιγούρα της γυναίκας του, που είχε σπεύσει να τον υποδεχθεί, αφήνοντας κατά μέρος τη φροντίδα του φαγητού που ζέσταινε πάνω στην ξυλόσομπα.

«Έλα, Νίκο, κάθισε να ξαποστάσεις. Θα σου σερβίρω σε λίγο, έχουμε ρεβίθια που σ' αρέσουν...»

Το σπίτι ήταν μικρό αλλά άνετο για τα μέτρα της εποχής και περιλάμβανε ένα μικρό κουζίνακι –όπου δέσποζε το καμάρι τους, ένα ψυγείο πάγου–, ένα υπνοδωμάτιο για τους γονείς, με το διπλό κρεβάτι με τα περίτεχνα σκαλίσματα φερμένο απ' το πατρικό σπίτι της Ελπίδας κι ένα μικρό μπαουλοντίβανο σκεπασμένο με μια σκουροκόκκινη βελέντζα. Η είσοδος του σπιτιού οδηγούσε σ' ένα αρκετά μεγάλο δωμάτιο, που χρησίμευε για καθιστικό, τραπεζαρία και «υπνοδωμάτιο» της κόρης τους. Τη διαρρύθμιση συμπλήρωναν δύο χωριστές κατασκευές: το αποχωρητήριο με την τούρκικη λεκάνη και ο χώρος του μπάνιου, δίπλα δίπλα, κολλητά στο πίσω μέρος του σπιτιού, μόνο που έπρεπε να βγουν απ' την πόρτα της κουζίνας για να τους χρησιμοποιήσουν.

Η επίπλωση ήταν λιτή και αταίριαστη: ένα βαρύ ξύλινο τραπέζι με σκαλίσματα στο πλάι, που ήταν το αγαπημένο κομμάτι της Ελπίδας απ' το πατρικό της και το 'χε πάντα προστατευμένο μ' ένα φτηνό τραπεζομάντιλο, αν και μερικές φορές το αφαιρούσε, όταν είχαν κάποιον επισκέπτη, που σχεδόν πάντα παίνευε τη βαριά ομορφιά του· οι απλές φτηνές καρέκλες, το κρεβάτι της κόρης τους, το μεγάλο μπαούλο, η ξυλόσομπα συνέθεταν την εικόνα του δωματίου που κατέληγε σ' ένα μικρό τραπεζάκι στη γωνία, σκεπασμένο μ' ένα κέντημα που απεικόνιζε μια κόρη με εθνική ενδυμασία, και πάνω του ένα καντήλι και μια εικόνα του Εσταυρωμένου.

Για τον Νίκο Σταμέλο η ομορφότερη εικόνα του δωματίου ήταν το μικρό πλάσμα που κοιμόταν στο κρεβάτι, σκεπασμένο με μια μικρή καφετιά φλοκάτη. Τα μακριά καστανά μαλλιάκια της σκέπαζαν το μισό πρόσωπό της, με το βελούδινο δέρμα των τεσσάρων χρόνων της να λάμπει. Κάθε φορά η εικόνα της κόρης του, είτε ήταν ξύπνια και τον υποδεχόταν με τις φωνές και την υπέροχη φλυαρία της –για την οποία η μάνα της τη μάλωνε λέγοντάς της «Άφησε τον πατέρα σου, είναι κουρασμένος»–, είτε την έβρισκε να κοιμάται γιατί δεν άντεξε να τον περιμένει, ήταν θαρρείς η αποζημίωση του Θεού για την κούραση της ημέρας. Πολλές φορές δυσκολευόταν να πιστέψει πώς αυτός, ένας κοινός μεροκαματιάρης, μπορούσε να έχει φτιάξει κάτι τόσο όμορφο! Εκτός και αν η ευθύνη της δημιουργίας είναι τελικά μητρικό προνόμιο και η αντρική συμμετοχή είναι εντελώς δευτερεύουσας σημασίας.

Μετά τη γέννηση της Άννας, το σμίξιμο με τη γυναίκα του απέκτησε, πέρα απ' την ικανοποίηση των φυσικών αναγκών του, και μια ιερή, γι' αυτόν, δημιουργική διάσταση. Ήταν πλέον μια πράξη που κατανοούσε γιατί την ευλογούσε ο Θεός, αν και καμιά φορά ο έμφυτος συντηρητισμός του τον έκανε να αισθάνεται αμήχανα για την ευχαρίστηση που ένιωθε σφίγγοντας στην αγκαλιά του το λεπτό, νευρώδες κορμί της. Η αμηχανία γινόταν ακόμα πιο έντονη όταν ορισμένες φορές συνειδητοποιούσε πως ευχαρίστηση ένιωθε και η γυναίκα του, συμπέρασμα στο οποίο κατέληγε απ' τους συγκρατημένους αναστεναγμούς που ξέφευγαν απ' τα άλικα χείλη της και απ' τα χέρια της που τον έσφιγγαν απρουνόκητα δυνατά στην πλάτη.

Πολλά πράγματα δυσκολευόταν να κατανοήσει στη συμπεριφορά των ανθρώπων και ιδιαίτερα των γυναικών, που αποτελούσαν πάντα ένα μεγάλο αλλά και γοητευτικό μυστήριο γι' αυτόν· δεν έμπαινε ωστόσο στον κόπο να προσπαθήσει να τα αποκωδικοποιήσει. Μάλλον μερικά μυστήρια στις σχέσεις των ανθρώπων ήταν προτιμότερο να τα αφήσεις στην έγνοια του Θεού, χωρίς να προσπαθείς να τα εξηγήσεις. Όμως φαίνεται πως όλα

κυλούσαν καλά και αποδεκτά για τη χάρη Του, αφού τους είχε ευλογήσει κι η γυναίκα του ήταν έγκυος στο δεύτερο παιδί τους.

Κάθισε στο τραπέζι και άρχισε να τρώει με βουλιμία το φαγητό του, κάτω απ' το βλέμμα της γυναίκας του, που έτρωγε και αυτή τη μικροσκοπική μερίδα της. Δεν του μιλούσε για να μην τον ενοχλήσει. Γνώριζε ότι ο άντρας της έτρωγε ένα λιτό γεύμα στη δουλειά του, που του το ετοίμαζε η ίδια κάθε μέρα ακολουθώντας τις οδηγίες του· πίστευε ότι αν έτρωγε κανονικά, θα τον εμπόδιζε στη δουλειά του μετά. Η Ελπίδα όμως φοβόταν μήπως το έκανε, όπως και πολλά άλλα, λόγω της εμμονής του στην οικονομία και την αποταμίευση. Την απαρασάλευτη σταθερά της ζωής του, που καθόριζε απόλυτα όλες του τις επιλογές.

Η Ελπίδα στριφογύρισε στην καρέκλα της προσπαθώντας να βουλευτεί, ενώ με το χέρι της χάιδεψε τη φουσκωμένη κοιλιά της στο σημείο που την είχε κλοτσήσει το ανήσυχο μωρό της. Είχε πια μπει στον ένατο μήνα και η μέση της δεν τη βαστούσε. *Ναι, όπως φαίνεται, η γέννα δε θ' αργήσει...* συλλογίστηκε, με το χέρι στην κοιλιά της. *Μακάρι να πάνε όλα καλά και να μη μας βρει κανένα κακό.* Κοίταξε τον άντρα της που είχε τελειώσει το φαγητό του κι έπινε το καθιερωμένο βραδινό ποτήρι κρασί που τους έστελνε ο πατέρας του απ' το χωριό και αποφάσισε να του κάνει την κουβέντα που από καιρό ήθελε.

«Νίκο, σε λίγο με το καλό θα έρθει στον κόσμο το δεύτερο παιδί μας...»

Την κοίταξε, με την έκφρασή του να μαλακώνει και την κούραση να διαδέχεται η προσιμονή της αύξησης της οικογένειας. Αγαπούσε πολύ την όμορφη κόρη του, αλλά ήξερε ότι ένα παιδί ίσον κανένα. Ο Θεός απ' τη μια στιγμή στην άλλη μπορούσε να πάρει το παιδί τους. Αλίμονο· κυκλοφορούσαν τόσες αρρώστιες μπροστά στις οποίες η επιστήμη ήταν ουσιαστικά ανίσχυρη, παρά τις μεγάλες προόδους που είχε κάνει. «Ένα στα τρία παιδιά», έλεγε ένας πελάτης του μεγαλογιατρού, «δε φτάνει την εφηβεία! Άσε πόσα χάνονται στη γέννα».

«Μην ανησυχείς, όλα θα πάνε καλά. Θυμήσου πόσο καλά πήγες την πρώτη φορά. Πάλι ανησυχούσες... κι εσύ και η μάνα σου, αλλά τελικά κοίτα την Άννα μας! Θα φτιάξω ένα μικρό κρεβατάκι για το μωρό και θα το βολέψουμε δίπλα στο κρεβάτι μας... έχουμε χώρο».

«Ναι, είμαι σίγουρη, όλα θα πάνε καλά!» ψιθύρισε μηχανικά η νεαρή γυναίκα. «Αλλά θέλω να σου πω και κάτι άλλο που έχω σκεφτεί τώρα τελευταία και το συζήτησα λίγο και με την Ευθυμία...»

«Κάνετε πολλή παρέα τελευταία με την Καλογριδαινα», παρατήρησε ο άντρας της με ελαφρώς επικριτικό τόνο. «Δε λέω, καλοί άνθρωποι είναι, αλλά δεν είναι του επιπέδου μας. Ο Καλογρίδης είναι μεγάλος και τρενός έμπορος, εισάγει υφάσματα, κλωστές, φόδρες και πολλά άλλα από ξένες χώρες, και τα πουλάει σε επαγγελματίες σαν του λόγου μου και θησαυρίζει. Πρόσεχε, γυναίκα, την Καλογριδαινα, μη σου βάλει τίποτα ιδέες που δε μας ταιριάζουν...» κατέληξε με μια ανησυχία στη φωνή του.

«Μην ανησυχείς. Δεν είναι τέτοιος τύπος γυναίκας. Νομίζω πως αυτό που σκέφτηκα είναι για το καλό μας και η Ευθυμία απλώς μπορεί να μας βοηθήσει. Εξάλλου είναι καλή φίλη μου», συμπλήρωσε κάπως αμυντικά. «Κοίτα», συνέχισε με πιο αποφασιστικό τόνο, «μετά τη γέννα και αφού περάσουν οι πρώτοι μήνες του θηλασμού, σκέφτομαι να δουλέψω!»

Ο Νίκος την κοίταξε μ' έκπληξη. Δεν είχε διαφύγει την προσοχή του πως αυτό το συνηθισμένο, ήσυχο, χαμηλών τόνων πλάσμα μετά τον γάμο τους ανέλαβε πλήρως τις ευθύνες της μ' έναν τρόπο που δεν το περίμενε, αποκαλύπτοντας κάποια δυναμικά στοιχεία του χαρακτήρα της που δε φαίνονταν. Ωστόσο, η απροσδόκητη επιθυμία της να δουλέψει διαισθανόταν πως αφορούσε κάτι παραπάνω και δεν υπαγορευόταν μόνο απ' τη διάθεση να συνδράμει οικονομικά στο σπίτι τους. Σαν να ήθελε η νεαρή γυναίκα του ν' «απλώσει μακρύτερα τα φτερά της». Οι γυναίκες των πόλεων είχαν όντως αρχίσει να δουλεύουν, ακολουθώ-

ντας τον δρόμο που είχαν ανοίξει οι γυναίκες της προσφυγιάς, και σιγά σιγά έμπαιναν και σε ανδροκρατούμενα επαγγέλματα.

«Τι δουλειά μπορείς να κάνεις; Πάντως παραδουλεύτρα αποκλείεται να πας! Δεν έχουμε άλλωστε τόσο ανάγκη... και τα παιδιά τι θα τα κάνεις;»

«Νίκο, ξέρω πως κουράζεσαι πολύ. Σε λίγο καιρό πιστεύω θα μπορώ να βοηθάω κι εγώ οικονομικά το σπίτι μας, να σε ξαλαφρώσω λιγάκι! Ξέρεις, ο θεός μου με αγαπούσε σαν παιδί του και με προέτρεψε να μάθω αγγλικά. “Γαλλικά ξέρουν οι περισσότεροι γλωσσομαθείς”, μου έλεγε, “αγγλικά δεν ξέρουν πολλοί και γι’ αυτό κάποτε θα σου φανούν πολύ χρήσιμα. Η Αμερική είναι μια τεράστια και πλούσια χώρα· η Βρετανία είναι μεγάλη θαλασσοκράτειρα και η σημασία της γλώσσας τους θ’ ανεβαίνει συνέχεια”. Η μητέρα μου συμφώνησε, εγώ τα αγάπησα και τελικά έμαθα καλά τη γλώσσα. Μπορώ να κάνω μαθήματα αγγλικών σε παιδιά καλών και εύπορων οικογενειών. Η Ευθυμία μου είπε πως μπορεί να μου βρει μια δυο οικογένειες, όχι πάνω από μισή ώρα δρόμο, να πηγαίνω. Δύο ώρες μάθημα συν το πηγαινε έλα, σε δυο τρεις ώρες θα είμαι πίσω! Στο διάστημα αυτό τα παιδιά μπορούν να μένουν στην Ευθυμία. Η εσωτερική υπηρετρια αλλά και η ίδια, που αγαπάει την Άννα, μπορούν να τα προσέχουν για ένα τρίωρο περίπου, δυο τρεις φορές την εβδομάδα. Εξάλλου θα βοηθάει και η Άννα με το μωρό. Είναι καλό παιδί η κόρη μας και της έχω εμπιστοσύνη!»

Η Ελπίδα ποτέ ως τώρα δεν είχε πει τόσο πολλά στον άντρα της κι ο Νίκος συνειδητοποίησε πως η γυναίκα του τα είχε σκεφτεί καλά προτού πάρει την απόφασή της. Ήξερε βέβαια πως σε περίπτωση δικής του άρνησης εκείνη δε θα επέμενε στην επιθυμία της, αλλά θα στενοχωριόταν και ο ίδιος δεν ήθελε να γίνει ποτέ υπαίτιος για κάτι τέτοιο.

Τελικά, ίσως να μην είναι και τόσο κακή ιδέα! σκέφτηκε. Αν πιάσει δουλειά, θα είναι μια σημαντική βοήθεια στα οικονομικά μας. Άλλωστε η διδασκαλία είναι ένα πολύ αξιοπρεπές επάγ-

γέλυμα για μια γυναίκα, αρκεί να πάει σε μια σοβαρή οικογένεια. Ποιος θα το φανταζόταν πως μια γνώση που δε μας χρησίμευε σε τίποτα μπορεί να μας αποφέρει κάποια χρήματα και η Ελπίδα να είναι ευχαριστημένη...

«Άσε, γυναίκα, ν' απαλλαγείς με το καλό, να έρθει το παιδί μας στον κόσμο και θα το δούμε ξανά», έκλεισε ήσυχα τη συζήτησή τους πίνοντας άλλη μια μικρή γουλιά κρασί...

Ο Νίκος Σταμέλος γεννήθηκε στις παρυφές του Παρνασσού και δεν ήταν παρά ένα συνηθισμένο χωριατόπουλο, που η καθημερινή μάχη της οικογένειάς του με τα καπρίτσια της φύσης είχε ως συνέπεια άλλοτε το τσουνάμι να γεμίζει κι άλλοτε να δέχονται αδιαμαρτύρητα τις συνέπειες της κακής σοδειάς. Ήταν ο μικρότερος της οικογένειας, με ακόμα δύο αδελφούς και μία αδελφή, ενώ άλλο ένα κοριτσάκι χάθηκε στα δύο του χρόνια από κρυολόγημα που πήρε απροσδόκητη έκταση. Η φαμίλια του πέρασε δύσκολες στιγμές. Τα πρώτα χρόνια του 20ού αιώνα οι αγρότες έδιναν άνιση μάχη με τα στοιχεία της φύσης, αφού τα μέσα τους δεν επαρκούσαν, ενώ ταυτόχρονα τον μόχθο τους εκμεταλλεύονταν οι τσιφλικάδες· το ψωμί της επόμενης μέρας δεν ήταν ποτέ σίγουρο.

Έτσι, παρά το δέσιμο και την αγάπη για τον μαγικό τόπο των παιδικών του χρόνων –με τις πλαγιές του Παρνασσού να κατηφορίζουν αγέρωχες προς τους κάμπους και το μικρό ποτάμι να αργοσέρνεται ανάμεσα στα πλατάνια και στους θάμνους, με τις ξασπρισμένες πέτρες στα νερά του να ξεχωρίζουν σαν μικρά άσπρα συννεφάκια σε αντεστραμμένο ουρανό–, η σκέψη να μη γίνει αγρότης σαν τον πατέρα του, τον παππού του και τον παππού του παππού του έγινε απόφαση, αποσπώντας και τη σύμφωνη γνώμη των γονέων του. Παραπλήσια απόφαση με αυτή που είχε λάβει, πριν από αυτόν, ο μεγάλος του αδελφός παίρνοντας τον δρόμο της ξενιτιάς, για να βρει την τύχη του στη Γη της Επαγ-

γελίας, την Αμερική. Η ανέχεια της εποχής επέβαλε ριζοσπαστικές κινήσεις για να επιβιώσει η οικογένεια, έστω και σκορπισμένη στα τέσσερα σημεία του ορίζοντα.

Άρχισε να πηγαίνει σ' έναν συγγενή της μάνας του, που δούλευε χρόνια ως ράφτης στη Θεσσαλονίκη κι έγινε μαθητευόμενός του. Την ιδέα τού την έβαλε στο μυαλό η μάνα του, βλέποντας ότι ο γιος της δεν ήθελε τα σκαμπανεβάσματα της αγροτικής ζωής και λαχταρούσε να μάθει μια τέχνη, ώστε ν' αναζητήσει την τύχη του αλλού, κατά προτίμηση στην πρωτεύουσα. Του μίλησε για τον θείο της, τη δουλειά του και τις δυνατότητες που θα του έδινε στην Αθήνα. Τουλάχιστον αυτό το παιδί θα έμενε στη χώρα τους, γιατί η σκέψη ότι μπορεί να έχανε και άλλο παιδί στα ξένα της προξενούσε αφόρητη στενοχώρια.

Όταν ο πατέρας του, με κόπο είναι η αλήθεια, συμφώνησε με τα σχέδια της γυναίκας του και του γιου του κι έδωσε την άδεια ν' απομακρυνθεί από κοντά τους ακόμα ένα παιδί τους, ο μικρός Νίκος άρχισε να πηγαίνει κάθε πρωί με τα πόδια ως το χωριό όπου κατοικούσε ο θείος της μάνας του. Εκείνος είχε προθυμοποιηθεί να τον φιλοξενήσει, αλλά ο Νίκος, καταλαβαίνοντας πως αυτή θα ήταν η τελευταία περίοδος που θα ζούσε με την οικογένειά του, προτίμησε να περπατάει πάνω από δύο ώρες κάθε μέρα παρά να τους αποχωριστεί τόσο γρήγορα.

Ήταν τότε δώδεκα ετών. Είχε παρακολουθήσει τις πρώτες τάξεις του σχολαρχείου ενώ είχε ήδη αρχίσει το αιματοκύλισμα που έμεινε στην Ιστορία ως Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος.

Δύο χρόνια αργότερα, εξοπλισμένος με τις γνώσεις που του μετέδωσε με υπομονή και αγάπη ο θείος του, έφυγε για την Αθήνα, κουβαλώντας στις αποσκευές του, εκτός απ' τα λιγοστά ρούχα του, και τις συστάσεις του κοινοτάρχη τους για έναν συγγενή του, μπακάλη στο επάγγελμα. Το πατάρι του μπακάλικου έγινε η κατοικία του ώσπου να μάθει καλά το επάγγελμα του ράφτη και να είναι αρκετά ώριμος για να μπορέσει να ζήσει μόνος του.

Ο Σταμέλος στάθηκε τυχερός κι έπιασε δουλειά ως μαθητευό-

μενος σ' ένα κορυφαίο εμποροραφείο της εποχής. Οι αδελφοί Σουλόπουλοι είχαν ιδρύσει το 1899 ένα μικρό ραφείο στην οδό Μιλτιάδου, για να μετακομίσουν αργότερα σε πολύ καλύτερους χώρους, όπου μπόρεσαν να στεγάσουν τις ώριμες φιλοδοξίες τους. Ανήσυχοι και πρωτοπόροι επιχειρηματίες, ταξίδευαν κάθε χρόνο σε Παρίσι και Λονδίνο για να κοπιάρουν την τελευταία λέξη της ευρωπαϊκής μόδας, αλλά και για να προμηθευτούν τα καλύτερα υφάσματα για την εκλεκτή πελατεία τους.

Ο Νίκος ήταν προικισμένος με μεγάλη θέληση και απίστευτη υπομονή προκειμένου να πετύχει τον στόχο του – να σταθεί στα πόδια του επαγγελματικά και να φτιάξει μια οικογένεια που θα μπορούσε να ζει ασφαλής, χωρίς την αβεβαιότητα που βίωσε ο ίδιος μεγαλώνοντας. Τα χρόνια εκείνα η Ελλάδα αύξανε τα εδάφη της μέσα απ' τους διαδοχικούς πολέμους, ωστόσο ο κόσμος πεινούσε. Η πάντα κουρασμένη όψη του πατέρα του, η ρουφηγμένη απ' την ανέχεια όμορφη μάνα του, ο ξενιτεμένος αδελφός του στην Αμερική και τα ξυπόλυτα πεινασμένα αδέρφια του τον ωθούσαν να πετύχει τον στόχο του πάση θυσία.

Δούλευε ακούραστα κάνοντας κάθε χαμαλοδουλειά που του ανέθεταν, αλλά παράλληλα μελετούσε όλα τα μυστικά της υψηλής ραπτικής. Ρεντιγκότες, παλτά, σμόκιν, ζακέτες, μπέρτες, ταγέρ για κυρίες, ειδικές ενδυμασίες για σιδηροδρομικούς, ταχυδρομικούς, κυνηγούς, αμαξηλάτες, έμπαιναν στο ερευνητικό στόχαστρο του νεαρού μαθητευόμενου, που ρούφαγε σαν νεροφίδα όσο περισσότερα μπορούσε. Δεν του αρκούσε να μάθει απλώς να κόβει και να γαζώνει συνηθισμένα ρούχα· ήθελε να ξεχωρίσει, γιατί μόνον τότε θα μπορούσε να πετύχει κάτι διαφορετικό.

Οι άνεμοι του πολέμου δεν ήταν δυνατό να τον αφήσουν ανεπηρέαστο· το 1920 βρέθηκε στα πεδία των εχθροπραξιών στη Μικρά Ασία, απ' την οποία γύρισε σύντομα, προτού η υπόθεση πάρει τραγικές για τον ελληνισμό διαστάσεις, βαριά άρρωστος από μια ασθένεια των πνευμόνων. Διάγνωση κατά προσέγγιση, με τα πενιχρά μέσα της εποχής και της συγκυρίας, αλλά ευτυχώς

λίγους μήνες μετά την επιστροφή του στάθηκε πάλι στα πόδια του, έχοντας ξεκινήσει πια την αυτόνομη διαδρομή του μ' ένα μικρό υπόγειο εργαστήριο, κουβαλώντας ωστόσο για την υπόλοιπη ζωή του αδύναμα πνευμόνια.

Ο Νίκος Σταμέλος, έχοντας περπατήσει στην ως τότε ζωή του σ' ένα σαθρό και διαρκώς μεταβαλλόμενο έδαφος, διαμόρφωσε μια απλοϊκή αλλά στερεή για την εποχή οικονομική σκέψη. Θεώρησε ως μόνη σταθερά μέσα στο χάος της περιόδου την ιδιοκτησία γης. Όσο περισσότερη γη, τόσο μεγαλύτερη ασφάλεια, πίστευε. Δούλευε ατελείωτες ώρες, κάνοντας αιματηρές οικονομίες και στερώντας τον εαυτό του κυρίως, αλλά και την οικογένειά του μετέπειτα, απ' τις απλές χαρές της ζωής, σκυμμένος πάνω απ' τη μηχανή του ή τον πάγκο του ακόμα και όταν είχε ανθρώπους στη δούλεψή του και μπορούσε να κουράζεται λιγότερο. Οι μόνες φορές που τον έβλεπες μακριά απ' το εργαστήριο του ήταν όταν, έχοντας μαζέψει κάποιο ικανό ποσό, έψαχνε να βρει ένα καλό κομμάτι γης σε κάποια απ' τις επεκτάσεις της Αθήνας, που ξεφύτρωναν σαν μανιτάρια αυτή την περίοδο της έντονης ανοικοδόμησης.

Η αγάπη στο πρότυπο της μητέρας του και η πίστη του πως δε θα έβρισκε ποτέ κάτι ανάλογο της, όντας νυχθημερόν στη δουλειά του, τον ώθησε ν' αναζητήσει τη μέλλουσα γυναίκα του μέσα από συνοικέσιο. Τα προξενιά τα έκανε η γυναίκα του μπακάλη που τον φιλοξένησε τα πρώτα του χρόνια στην Αθήνα. Εργατικός και φιλότιμος χαρακτήρας, δεν έγινε ποτέ βάρος στην οικογένεια που τον στέγαζε, κάθε άλλο μάλιστα. Δούλευε δέκα ώρες την ημέρα στο εμποροραφείο και μετά βοηθούσε στο μπακάλικο και στο σπίτι, πάντα πρόθυμος, όσο κουρασμένος και αν ήταν.

Ο μπακάλης και η γυναίκα του τον αγάπησαν σαν παιδί τους και τον κράτησαν κοντά τους μέχρι τη στιγμή που πήγε στον στρατό, ακόμα και όταν άνοιξε δικό του εργαστήριο και μπορούσε να μείνει σε δικό του χώρο. Βοηθώντας τον να φτιάξει μια

σωστή οικογένεια, οι φιλόξενοι κηδεμόνες του πίστευαν ότι θα ολοκλήρωναν το έργο τους στο μικρό χωριατόπαιδο που μεγάλωσε δίπλα τους και εξελίχθηκε σε ώριμο και υπεύθυνο άντρα.

Η Ελπίδα Φωτεινού έδειχνε απλή και συνηθισμένη, παρά το γεγονός ότι ήταν αρκετά μορφωμένη για τα μέτρα της εποχής, εξαιτίας της επιμονής της μητέρας της ν' αποκτήσουν οι κόρες της πολύπλευρη εκπαίδευση. Η μητέρα της Αρετή ήταν ένα εξαιρετικά ανήσυχο πνεύμα για τα συντηρητικά ήθη της αθηναϊκής κοινωνίας. Συμμετείχε σε εκδηλώσεις που οργάνωναν γνωστές φεμινιστικές οργανώσεις, χωρίς όμως να παίρνει πρωτοβουλίες που θα μπορούσαν να δημιουργήσουν προβλήματα στην καριέρα του άντρα της ως κυβερνητικού υπαλλήλου. Είχε απόψεις, θαύμαζε τις φυσικές ηγέτιδες του φεμινιστικού κινήματος, αλλά περιοριζόταν σε απλή συμμετοχή σε κάποιες εκδηλώσεις, αποφεύγοντας οτιδήποτε θα μπορούσε να θέσει σε κίνδυνο εκείνη και την οικογένειά της. Παρακολουθούσε ωστόσο, πηγαίνοντας όπου μπορούσε, τις προσπάθειες του φεμινιστικού κινήματος για να κατακτήσουν οι γυναίκες τα δικαιώματά τους σε θέματα οικογενειακού δικαίου και τη συμμετοχή τους στα πολιτικά δρώμενα.

Παράλληλα ώθησε τις κόρες της μαζί με τις σχολικές τους υποχρεώσεις να μάθουν γλώσσες και να διαβάσουν βιβλία που θα τους ανοίξουν τα μάτια στις αθέατες πλευρές αυτού του κόσμου. Τις γαλούχησε με τις αρχές της ισότητας των φύλων, των φυλών, αλλά και των ανθρώπων γενικότερα, ανεξάρτητα από καταγωγή, χρώμα και θρησκεία. Ο πατέρας των κοριτσιών δεν κατανοούσε πολλές απ' τις απόψεις της γυναίκας του, αλλά δεν έβαλε προσκόμματα στην ανατροφή τους από κείνην. Η Ελπίδα επηρεάστηκε απ' τους προβληματισμούς της μητέρας της πολύ περισσότερο απ' τη ματαιόδοξη αδελφή της, που η φυσική καλλονή της φάνηκε να καλύπτει τις ανησυχίες της. Όταν ήταν στην εφηβεία, ονειρευόταν πως μεγαλώνοντας θα πάλευε δίπλα δίπλα με τη μητέρα της για τα δικαιώματα των γυναικών, για τα δικαιώματα των αδυνάτων.

Ωστόσο στην πραγματικότητα ήταν πάντα χαμηλών τόνων. Περισσότερο λόγω της φυσικής συστολής που τη διέκρινε, παρά λόγω έλλειψης αυτοπεποίθησης, βιώνοντας ίσως την ίδια αντίφαση θεωρίας και πράξης με τη μητέρα της. Παράλληλα, ζώντας στη σκιά της κατά δύο χρόνια μεγαλύτερης αδελφής της, της Χαρίκλειας, που διέθετε εντυπωσιακή ομορφιά, καταλάβαινε την ανησυχία, ιδιαίτερα του πατέρα της, σχετικά με την αποκατάστασή της. Η Χαρίκλεια είχε βρει έναν ευκατάστατο στρατιωτικό δεκαπέντε χρόνια μεγαλύτερό της και ήταν έτοιμη να τον παντρευτεί, όταν το συνοικέσιο ήρθε και για τη λιγότερο προικισμένη κόρη.

Η Ελπίδα Φωτεινού ήταν τότε μόλις δεκαεπτά χρόνων. Ο Σταμέλος άκουσε με ενδιαφέρον τα καλά λόγια της γυναίκας του μπακάλη αφενός για τον χαρακτήρα της υποψήφιας νύφης και αφετέρου για την προίκα της: λίγα στρέμματα γης δίπλα στο ρέμα που κατέβαινε απ' το βουνό, στην Κυψέλη –μια περιοχή όχι ιδιαίτερα μακριά απ' το κέντρο της πόλης– κι ένα πουσό σε μετρητά που μπορούσε να συμβάλει ν' αγοράσουν ένα μικρό σπίτι. Αποφάσισε πως ήταν πια καιρός να προχωρήσει στη δημιουργία μιας οικογένειας και ν' αποδεχτεί το συνοικέσιο, αν και δεν είχε δει τη μέλλουσα γυναίκα του. Η εμμονή του Φωτεινού να παντρευτούν έγκαιρα οι κόρες του και να μη «μείνουν στο ράφι» επικράτησε του σκεπτικισμού της μητέρας της και των δισταγμών της κοπέλας.

Η πρώτη φορά που ο Σταμέλος πρόσεξε ουσιαστικά τη μέλλουσα γυναίκα του ήταν τη βραδιά των αρραβώνων. Τη μέρα που συμφωνήθηκε το συνοικέσιο στο σπίτι της νύφης την είχε δει λίγο με την άκρη των ματιών του, όταν αυτή τους σερβίριζε το καθιερωμένο γλυκό τους. Το σκυμμένο του κεφάλι και η κλεφτή ντροπαλή ματιά προς το μέρος της δεν του έδωσαν την ευκαιρία να παρατηρήσει την εμφάνισή της. Το μόνο που κατάλαβε, όπως έλεγε αργότερα, ήταν πως «δεν έπαιρνε κανένα τέρας» και μάλλον επρόκειτο για μια φυσιολογική κοπέλα... α-

τέληγε μ' ένα ένοχο γέλακι, ενώ χάιδευε διστακτικά το χέρι της μητέρας των παιδιών του.

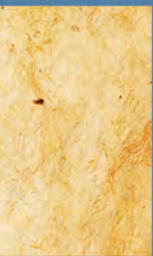
Τη βραδιά των αρραβώνων για πρώτη φορά την είδε ως γυναίκα και όχι ως αντικείμενο μιας αναγκαίας συμβατικής πράξης. Είδε μια λεπτή κοπέλα, σχετικά ψηλή, με μαύρα, κοντά μαλλιά που στεφάνωναν ένα σχεδόν παιδικό πρόσωπο, χωρίς τα έντονα χαρακτηριστικά που θα σ' έκαναν να την κοιτάξεις προσεκτικότερα. Καμία σχέση με το πρότυπο της αγέρωχης ομορφιάς της καστανόξανθης μητέρας του. Εκείνο το βράδυ διέκρινε τα δύο πρώτα στοιχεία της που του άρεσαν: το χαμόγελό της, που έκανε το κατά τα άλλα συνηθισμένο πρόσωπό της να λάμπει και τα μεγάλα καθάρια μάτια της, που ενέπνεαν εμπιστοσύνη και σταθερότητα, ενώ το λυγερό κορμί της κάτω απ' το λεπτό φόρεμά της του δημιούργησε μια αναταραχή που τον έκανε να ντραπεί.

Φεύγοντας εκείνο το βράδυ για το δωματιάκι του, κατάλαβε ότι το συνοικέσιο που είχε συμφωνήσει με κάποια επιπολαιότητα και κυνισμό, χωρίς να μετρήσει προσεκτικά τον άνθρωπο που θα ζούσε μαζί του όλη του τη ζωή, ίσως καθαρά από τύχη να του έβγαине σε καλό. Μπορεί τελικά και αυτός ν' απολάμβανε κάτι απ' τη μαγεία που πρόσφερε η μητέρα του στον πατέρα του. Φαίνεται πως τα αρσενικά της οικογένειας Σταμέλου είχαν την τύχη να προσεγγίζουν εκλεκτά θηλυκά, έστω και χωρίς οι ίδιοι να το αξίζουν.

Ο γάμος τους δε συνοδεύτηκε από έντονα συναισθήματα. Ήταν χαμηλών τόνων, όπως και η γνωριμία τους, αλλά σύντομα ταίριαξαν σαν να γνωρίζονταν από χρόνια. Χωρίς πολλές κουβέντες αποδέχτηκε ο ένας τον χαρακτήρα του άλλου και παρά το συνοικέσιο και τη μοναχική φύση του Σταμέλου, δεν έλειψε η τρυφερότητα. Βέβαια, η τρυφερή πλευρά του γάμου τους ήταν έργο της Ελπίδας, τουλάχιστον τα πρώτα χρόνια. Γιατί, όπως φαίνεται, τον βάραινε η σκιά της μητέρας του, με την οποία ήταν αθεράπευτα δεμένος, μ' εκείνη τη μυστικιστική σχέση που ενώ-

νει πολλές φορές το αρσενικό παιδί με την εξιδανικευμένη γοητεία της ίδιας του της μητέρας.

Αμέσως μετά τον γάμο ρίχτηκε πάλι στη δουλειά του, ενώ η νεαρή σύζυγος ανέλαβε σιγά σιγά την ευθύνη δημιουργίας ενός νέου σπιτιού. Με ήρεμη αποφασιστικότητα πήρε στα νεανικά χέρια της τα ηνία του σπιτιού, τα οποία ούτως ή άλλως της παραχώρησε ο άντρας της με προθυμία, προκειμένου ν' ασχοληθεί απερίσπαστος με τη δουλειά του και το αέναο κυνήγι των στόχων του. Η γέννηση ενός παιδιού ήταν κοινή τους επιδίωξη, χωρίς να το εκμυστηρεύεται ο ένας στον άλλο. Πέρασε ένας χρόνος στη διάρκεια του οποίου η Ελπίδα, όπως ομολόγησε αργότερα, ανησυχούσε μήπως ήταν στέρφα... μέχρις ότου, προς απέραντη ανακούφισή της, έμεινε έγκυος στο πρώτο της παιδί! Εννέα μήνες αργότερα έγιναν μάρτυρες της γέννησης της κόρης τους, που στα έκπληκτα μάτια τους φάνταζε σαν μια ανεπανάληπτη αίσθηση δημιουργίας, που άλλαξε πλέον άρδην τα δεδομένα της κοινής τους ζωής.

Η Άννα Σταμέλου γεννιέται στα ταραγμένα χρόνια του μεσοπολέμου στην Αθήνα. Ο πατέρας της κυνηγά την ουτοπία της οικογενειακής ασφάλειας και η μητέρα της προσπαθεί να εξισορροπήσει τις αντιφατικές πραγματικότητες που βιώνει, μέχρι που συναντά τον μεγάλο έρωτα, ζώντας κάτι ξεχωριστό και στο τέλος τραγικό. Καθώς οι άνεμοι του πολέμου αρχίζουν να πνέουν με σφοδρότητα, η όμορφη Άννα θα ζήσει τραυματικές εμπειρίες που θα τη σημαδέψουν ανεξίτηλα.

Στα χρόνια όπου η Ελλάδα αλλάζει δραματικά, οι ήρωες του βιβλίου πορεύονται, άλλοτε σκυφτοί και τρομαγμένοι και άλλοτε αυτάρκειες και αισιόδοξοι, γεύονται τη ζωή και τον έρωτα, και παλεύουν ενάντια στους ανέμους των «πολέμων»: όχι μόνο των αιματηρών, αλλά κι εκείνων που διεξάγονται υπόκωφα και με άλλα μέσα στο εσωτερικό των κοινωνιών.

Το συγκλονιστικό οδοιπορικό μιας ξεχωριστής οικογένειας στην Ελλάδα του εικοστού αιώνα.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΨΥΧΟΓΙΟΣ Α.Ε.
ΤΑΤΟΙΟΥ 121, 144 52 ΜΕΤΑΜΟΡΦΩΣΗ ΑΤΤΙΚΗΣ
ΤΗΛ.: 210 28 04 800 • FAX: 210 28 19 550
www.psichogios.gr • e-mail: info@psichogios.gr

ISBN 978-618-01-0509-4

ΚΩΔ. ΜΗΧ. ΣΗΜ.: 14124

Ε Σ Ε Ι Σ Κ Ι Ε Μ Ε Ι Σ Π Α Ν Τ Α Σ ' Ε Π Α Φ Η